

Die historie vander goeder vrouwen Griseldis, die een spieghel is gheweest van patientien

D.-J. Vander Meersch

bron

Die historie vander goeder vrouwen Griseldis, die een spieghel is gheweest van patientien. (ed. D.-J. Vander Meersch). C. Annot-Braeckman, Gent 1849

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_gri002gris02_01/colofon.php

© 2013 dbnl

dbnl

MAETSCHAPPY DER VLAEMSCHE BIBLIOPHILEN.

2^e SERIE.

WERKEN VOOR DE LEDEN ALLEEN BESTEMD.

N°. 11.

[Inleiding]

HET romantisch verhael der huwelyks lotgevallen van Griseldis is een der meestbekende voortbrengselen der vruchtbare pen van Petrarcha, een geestryk italiaensch dichter en prozaschryver, uit het midden der XIVe eeuw.

Wy hebben niet nagezocht of dit hartroerend werkje oorspronkelyk in het italiaensch of in 't latyn zy geschreven geweest, wat overigens hier weinig ter zake doet; althans komt het ontwyfelbaer voor dat Griseldis alvroeg in het dietsch vertaald is geworden, en nadien door de *eerste* drukpers meer is verspreid. Ten huidigen dage worden de nog bestaende exemplaren van deze uitgave onder de zeldzame *incunabelen* gerangschikt, en bevinden zich slechts in zeer weinige boekverzamelingen van dit slach.

Zoo immer voorheen een leesboek by de vlaemsche jongheid voordeelig bekend stond en met aendoening werd gelezen, was het gewisselyk de *Vrouwen-Peirle ofte Dryvoudige Historie*, enz., waerin de Griseldis van Petrarcha eene byzondere aendacht wekt¹.

Echter, na dat dit boek een paer eeuwen lang als een nuttig zedebundel, vooral ten gebuike der lagere scholen, had gediend, heeft hetzelve, even als sommige andere werkjens, sints een twintigtal jaren, plaets moeten ruimen voor wat minder naïve leesboeken.

Niet alleen werd de dramatische geschiedenis der jonge gravin van Salucen by het voorgelacht met voldoening gelezen, en misschien boven menigen ridderroman gesteld, maer een voortreffelyk gentsch geleerde maeke er, in het eerste kwartael der XVIe eeuw, een fraei tooneelspel van, in keurige latynsche dichtregelen.

Een priester, Elegius Houckaert, of Houcarius, ook Eucharius Florus, zoo als hy zich meermalen noemde, was de maker

1 De Vrouwen-Peirle ofte dryvoudige Historie van Helena de Verduldige, Griseldis de Zachtmoedige, en Florentina de Getrouwe... genomen uyt de oude Historien en nieuwelings tot voordeel der jongheyd overzien, byeen vergaderd en zeer verbeterd. - Tot Gend, by J. Begyn, aen d'Appelbrugge, in den Engel. In-4o. Goth. Blzz. 56. Zonder jaertal. De Historie van Griseldis heeft afzonderlyk te Antwerpen, in 1554, eenen herdruk gehad in-4°. Vermoedelyk was het de eerste mael na de uitgave van Jacob van Breda, en werd de spelling naer den smaek des tyds gewyzigd. Tydens de regering van Albert en Isabelle, wanneer men eene zuivering in de katholyke schoolboeken tot stand poogde te brengen, schynt eerst de *Vrouwen-Peerle*, tot voordeel der jongheid, te zyn uitgegeven geweest, onder goedkeuring van Max. van Eynatten, kanonik en scholaster te Antwerpen. Eenige weinige plaetsen in den tekst van Griseldis zyn aldaer of veranderd of weggeruimd. Lange jaren heeft de boekdrukkery van Begyn als een soort van monopolie gehad van dit en andere schoolboeken, waervan nog vele overblyfselen bestaan en later eene aerdige bibliographische verzameling zullen uitmaken.

van dit drama, verdeeld in drie bedrijven en bevattende ruim 2.200 verzen

In 1504 werd deze Houckaert, in de hoogeschool te Parys, verheven tot den graed van meester in de wysbegeerte (*Philosophiae magister*), en, na priester te zyn gewyd, werd hem het leeraersambt in de grieksche en latynsche letterkunde opgedragen aen het befaemde gymnasium, de *Roose*, op den Zandberg (*in aedibus montis arenosi*), te Gent.

Het was inzonderheid ten behoeve zyner leerlingen (*arenicolarum*) dat deze kundige leeraer zyn stuk had vervaerdigd, hetwelk met grooten luister, in dit gesticht, ten tooneele werd gevoerd, op den zesden september (*viij^e id. Sept.*) 1518. Dat een uitgelezen gezelschap uit de geestelykheid, de magistraet en de poortery deze vertooning bywoonde is onnoodig te melden: men begreep dan, even als nu, dat eene plegtige toejuiching een aenmoedigend prikkel is voor de leerende jeugd.

De byval van dit toneelspel, by tusschenpoozen veraengenaemd door de toon- en zangkunde accoorden der kweekelingen, schynt zeer voldoende te zyn geweest, en de samenstel van het stuk niet minder. Dit porde Houcarius aen om zyn werk door de drukpers wereldkundig te maken, benevens de voornaemste dichtoefeningen zyner leerlingen. Het verscheen te Antwerpen, in 1519, by Michiel Hillen van Hoochstraten, prenter, in de Rape¹.

1 In hoc opere contenta Griseldis, tribus actibus scenicis per Eligium Eucharium, ludimagistrum gandensem decorata; - Montis arenosi incolarum Lucubrationum; - ad magistrum Balduinum Hulleum gaiopolitanum, almae Universitatis parisiensis Rector, missa strena, cum epistolâ. - Cum gratiâ et privilegio regis Hispaniae.

In-8°. Zonder paginatie noch reclamen; merkletters A ij - N iij - (vj). Titellyst in houtsnee. Aen het einde: Impressum Antverpiae per me Michaellem Hillenium Hoochstratanum, in intersignio Rapae. Anno M.D.XIX.

Deze Michael Hillenius is, buiten twyfel, dezelfde die de *Keuren van Zeelandt* heeft gedrukt, omtrent den jare 1496; van welk raer incunabel de heer Dupuy De Montbrun melding maekt in zyne *Recherches Bibliogr.*, p. 54. Het onderschrift aen het einde des boeks luidt aldus: 'Gheprent in die vermaerde coopstadt van Antwerpen, in die Camerstrate, bi mi Michiel van Hoochstraten, woenende in die Rape.'

Weinige exemplaren van dit werk zyn noch voorhanden: Foppens en Sanderus gewagen er van, zonder den tekst te hebben nagezien, ten minste zoo is het ons toegeschenen ¹. Een wel behouden exemplaar berust in onze kleine verzameling van bibliographische zeldzaemheden.

Schoon het hier de plaets niet zy om een wetenschappelyk overzicht van den inhoud dezes werks te geven, kunnen wy ons niet onthouden er toch een woordje van de melden: het raekt vooral een gentschen geleerde, die in de naemlyst der beroemde mannen van Vlaenderens's hoofdstad vergeten is.

Hoecarius droeg zyne Griseldis op aen *Balduinus Hulleus*, zynen vriend, hoogleeraer in de vrye kunsten, en toentyds rector der Universiteit van Parys ². Deze *Hulleus*, waarschynelyk in 't vlaemsch *Van Hulle*, was een Gentenaer (*à Gandâ oriundus*) ³, en had in vroegere jaren een kundig leeraer ge-

1 Z. Foppens *Bibliotheca Belgica*, 1. p. 258. - Sanderi *Flandr. Illustr.*, 1. p. 350. Deze laetste schryver noemt, als twee onderscheidene personen, *Eligius Eucharius* en *Eligius Houcarius*, beide dichters die eventydig bloeiden. Zoude dit geen misgreep zyn?

2 Zie, wegens de hoogverhevene waardigheid van dit kortstondige ambt, Pasquir, *Recherches de la France*. Paris, 1665. In-f^o, p. 801.

3 Houcarius geeft zynen vriend Boudewyn Hulleus den zachtluidenden bynaem van *Gaiopolitanus*; daer hy zegt in den loop zyns briefs: *Ganda à quâ oriundus es*. Wy houden derhalve dit woord voor synoniem van *Gandensis*. 'Gaiopolis mea' zegt hy op eene andere plaets, 'habet quidem plurima adhuc prisce illius Rome clarissima stratagemata, habet vestigia laudis, legum et consuetudinum optimarum insignia, quae in togatis, pretextatis, penulatis, candidatis et in aliis magistratibus licet animadvertere, in magnificis binis consulibus, in senatoribus senatorisque viris, in patribus, in patriciis: in edilibus, curulibus, quaestoribus: in sellis, in subselliis, in esium latoribus, in urbanis serviciis, in versicolori vestium textu, in commitiis populi et ordinatissimâ legum majestate: verùm quia vetustas corrumpit omnia, cepit paulatim sordescere virtus et innocentia odio haberi.'

weest aen de latynsche school van Ghistel (*in aedibus Ghistellanis*). Uit de opdracht blykt het dat Hulleus de door hem gedramatiseerde geschiedenis van Griseldis aldaer eerstmael op een plegtig schoolfeest ten tooneele had gevoerd. Doch Houckaert heeft deze schets breed omgewerkt, met een grooter getal rollen voorzien en in drie bedryven verdeeld. Hulleus was ook dichter van andere latynsche tooneelspelen, welke niet opgegeven zijn.

Ware het niet der moeite waerdig omtrent dezen geleerden Gentenaer verdere nasporingen te doen, op dat er nog een beroemd Vlaming uit den vergetelhoek schitterend te voorschyn kome?

Keeren wy thans terug op onzen liefhebbery-herdruk.

Het exemplaer, waeraen wy den tegenwoordigen tekst hebben ontleend, berust in de ryke verzameling van Incunabelen des heeren Fr. Vergauwen, voorzitter onzer maetschappy van Vlaemsche Bibliophilen, te Gent. Deze heer deed er den aankoop van in de merkwaerdige boekverkooping van Benj. Bright, te Londen, ten jare 1845, onder N° 2587 (in gr. 8°).

Deze druk van Jacob van Breda is alleraerst. De noordnederlandsche geleerde, Dupuy De Montbrun, geeft er eene boekkundige beschrijving van in zyne *Recherches Bibliographiques*¹, en noemt maer één gekend exemplaer, hetwelk in de stedelyke

1 *Recherches bibliographiques sur quelques impressions neêrlandaises du quinzième et du seizième siècle*. Leide, 1836, in-8°. p. 80-82.

boekzael van Haerlem berust, en voortkomt van wylen Jacob De Koning. Het boek is gedrukt zonder jaertal, maer behoort tot het einde der XVe eeuw.

Zoo als wy kunnen afleiden uit de opgave van den heer Dupuy, is het haerlemsche exemplaar minder keurig dan datgene van den heer Vergauwen. In dit laetste, immers, zyn de groote hoofdletters der kapittelen met rood of azuer fraei ingevuld; de opschriften derzelve beginnen met een in azuer geschilderd paragrafteeken (□), en zyn met eene roode lyn onderstreept; de majusculen in den tekst dragen een rooden lek, al hetwelk aen het eerste exemplaar schynt te ontbreken. Voegen wy, ter loops, er by dat het, zeer zuiver en met breede randen voorzien, zinnelyk is ingebonden en een bezitter aenduidt die dergelyk slach van kleinooden hoogst weet te waerden.

In dezen herdruk, waervan het getal exemplaren slechts bepaeld is op hetgene der maetschappelyke leden, hebben wy de weinig bezorgde spelling van het originael behouden, in zoo verre toch dat geene drukfeil te aenstootelyk werd, zoo als er eenigen, zelfs een paer grove nalatigheden in voorkomen. De leesteeken hebben wy nu en dan of veranderd of verplaetst, doch geen comma-punt gebruikt om hierin getrouw aen het oude gebruik te blyven. Onnoodig te zeggen dat wy, om het gemak der lezing, *alinéa's* hebben gesteld.

Dr D.-J. Vander Meersch.

October, 1849.

**Die historie vander goeder vrouwen Griseldis,
die een spieghel is gheweest van patientien.**

Hier beghint die historie vander goeder vrouwen genoemt Griseldis, die welke cort is, nochtan is sy seer suuerlijc ende soet om horen:

ende roert van pacientien, wat een mensche al verdienen mach ende verweruen die hem in sijnen teghenspoet pacientelic ende verduldelic verdraghen kan.

Het was een poete, dye ghenaemt was Franciscus Petrarcha. Dese schrijft dat die ierste marcgraue van Saluzen hiet Gautier. Ende dese mercgraue was versocht van sinen luden ende ondersaten dat hy trouwen soude een wijf, want hi geen en hadde, tot dien eynde dat sijn lant niet en bleue ongheeerft. Welcke sake dat hi sijn ondersaten consenteerde, ende beloefde hemluden hem te besorgen van enen wijue, ende

die te trouwen als hi ierst konde, dye welc hi wilde kiezen tot sijnre ghenoechten.

Ende hy versocht aen sijn ondersaten, soe wat wijf dat hi kiezen ende nemen soude, dat sy dier nyet myn eeren ende werdicheit bewisen en souden dan of hi name eens keyzers dochter: ende dat niemant soe koene en ware van hemluden, die woerden of werck maeckte van den wiue dye hy kiezen ende nemen soude, teghen te spreken ¹. Het welck si haren here aldus consenteerden ende beloefden.

Ende die sake aldus ouercomen sijnde, Gautyer nam dach om te volbrenghe sijn belofte: ende dede bi den middelen tijden bereyden ende ordineren alle datgene dat hem totter feesten ende bruloft orbaerlijc ende behoeflijc soude wesen.

Het was waer dat van sinen paleyse niet verre van daer stont een doorpken, daer in dat woenden seer luttel ende arme luiden. Ende onder alle soe was daer een man dye de aermste was, dye welcke hyet Ian de Nycole. Ende dese had een dochter ghenamt Gyselde, die seer schoen was ende doechdelijck, ende leefde seer soberlijck, want si soberlijck ghevoedet ende opgehouden was in groter armoeden: ende en wiste niet wat weelde was oft ghemack.

Dese maghet had Gautyer dicke gemerct, ende sach wel aen hoer dat daer een wijslic wesen in was, ende hoe neerstelic mit alder onderdanicheit si diende horen

1 *Teghen te spreken in den druk achter gelaten. Z. Vrouwen Peirle.*

voerseiden vader in zijnre armoeden. Ende si maecte sijn harde bedde: si bereyde sijn spyse nae sijnen armen staet: ende plach te hoeden luttel scapen, horen vader toe behorende.

Ende dese Gautier wolde hebben dese voorseide maghet, ghenoomt Gryseldis, ende anders gheene.

Ende als den dach quam die Gautier sinen luden gestelt hadde, hi hadde doen maken ende bereiden cronen, hoeden, ringen van goude, ende seer costelicke clederen, nae enen wiue van alsulker grootten ende lancten, als hem best dochte dat Griseldes was.

Ende op dien dach had hy vergadert sijn hoge magen ende vrienden, ende die notabelste van sinen ondersaten. Ende bider noenen, soe toech hy mit desen luden wt sijnen pallaeyse, recht oft hy wilde tegen varen sijnre bruyt. Ende noch en wiste niemant dan hy wie die bruyt was oft wesen soude. Ende al wast hem dicwyl ghevraecht wye dye bruyt wesen soude, hy en haddet niemant willen segghen.

Ende hi quam met desen gheselschap, dat voer geseyt is, int voergeseide dorpken, voer die dore van Ian Nycole, vader vander voerseyder Griselden, ende hielt style voer die dore.

Griselde quam van buten mit een kanne waters staende op hoer schouder, ende ghinc soe in haers vaders huys. Ende Gautyer vraechde Griselden waer hoer vader was. Sy neech hem eersaemlijck toe ende seyde: Here hy is in sijn huys. Gautyer seyde hoer: Segt hem dat hi hier buten

come teghen my spreken. Ende sy dede alsoe: ende hoer vader quam spreken tegen hem.

Doen nam hi horen vader byder hant, ende ghinck mit hem ouer deen syde, ende vraghede hem oft hi hem sijn dochter soude willen gheuen tot eenen wijue?

Welcke arm man niet en wist wat hi seggen soude, alsoe was hi beschaemt. Ten laesten antwoorde hi ende seide: Ic en behore niet te willen dat contrarie is van uwer belieften, want ghi sijt mijn gherechtich here.

Doen seide Gautyer: het is genoeg. Laet ons daer binnen gaen, ick sal hoer vraghen in uwer presentien oft horen wille oeck alsoe is.

Gryselde sach den groten here comen in haers vaders cleyn huuseken, ende sy was seere beschaemt.

Doe seyde hoer Gautyer: Het ghelieft dijnen vader ende mi dat ghi mijn wijf sult sijn. Ick hope dattet v oec wel belieuen sal: mer ick wil v vraghen oft v gheliefde ende ick v name tot enen wijue, oft ghi dan altoes v leuen lanck bereyt sult wesen te doene ende te laten dat mi belieuen sal, ende ghelic te stellen uwen wille inden mijnen, ende wat ick mit v doen wil, dat ghy dat in dancke sult nemen, ende blidelijc aen te gaen, sonder yet daer teghens te doene oft te seggen?

Totten welcken si aldus antwoerde ende seide: Here, ic weet wel dat ick niet waerdich en ben soe groter eeren, mer ist alsoe v gheliefte, ende mijn gheluc alsoe is, weest des seker dat ic anders niet doen oft peinsen en sal te doen dat v contrarye wesen sal, nae mijn vermoghen.

Ende ghi en sult mi alsoe vele niet moghen doen, al waert my te doen steruen, ick en salt in dancke nemen.

Gautier seyde het is my genoegh.

Ende hi namse bider hant ende leydese wt dat arme huyskijn voer dat volcke dat daer buten sijns verbeyde, ende hi seide: Siet hier v vrouwe, dese wilt eeren ende lief hebben. Hebt ghi mi lief soe hebt hoer noch lieuer.

Ende te hans was Griselde biden vrouwen, die Gautier daer hadde doen comen, ontcleet van haren armen habijte, ende wort al vercleet van bouen tot beneden mit costelijke ende dierbaren cleederen.

Als sy dus vercleet ende ghecyert was, soe scheen sy ghelijck een Goddinne, van wtwendyge schoenheyte. Hoer haer was ghelijck den goude, ende op hoer hoeft hadde sy een croene. Ende voer alle dat volck stack hi hoer aenden vyngher enen rynck van goude, ende dede hoer alsoe ondertrouwe.

Ende alsoe stelde hise op een wit tellende paert, ende voeren te samen tot sijnen paleyse.

Hoe ende mit wat stade dat Gautier, die marcgraue van Saluzen sijn bruyt trouwede, ende wat feeste dat daer bedreuen was.

Als dese dinghen, daer wi af ghesproken hebben, aldus geschyet waren, soe liet Gautier, sonder vertreck, ghereeschap maken totter bruiloft. Hi liet daer comen enen bisscop, priesteren ende clercken, om dat werck dat hi begonnen hadde eerliken te volbrenghen.

Als sijn hof aldus te vollen daer af bereyt was, soe is hy ghegaen mit allen sijnen vrienden ende edelen om sijn bruyt te trouwen, mit alsulker eeren als of hi genomen hadde eens keyzers dochter. Daer was grote blijscap onder den volke, ende oeck verwonderen¹. Nye en hadden sy alsulcken schonen staet ghesyen in dyen lande, als daer was bedreuen.

Dit aldus gheschiet sijnde, ende wettelijc, metten vollen gerechte der heylicher kercken, sijn bruyt ghetrouwt hebbende, soe sijn si te samen mit groter blijshapen wederom ghekeert tot sijnen houde, dat seer schoen was ende soe costelicken of men daer eenen keyser ghetraecteert soude hebben ende ontfanghen. Daer waren versaemt veel eedelheeren ende ioncheren ende baroenen, vrouwen ende ioncfrouwen.

¹ *Verwonderen, in plaets van: verwonderinge.*

Daer was ouergrote vruechde: men hielt daer open hof, ende een ieghelijc was daer onthouden, van waer dat si quamen, alsoe langhe als dye feeste duerde.

Als dese dinghen volbracht waren, mit groter blijschappen, so sijn si alte samen ghesceiden, ende een ieghelic toech weder om tot sinen lande.

Griselde droech hoer in haren huwelijc soe wijslijcken ende sedelijck dat sy scheen te wesen van hogher aert ende van edelen geslachten. Ende diese niet ghekent oft ghesien en hadde, noch hoeren vader, noch hoer gheslachte, hi hadde ghewaent dattet gheweest hadde eens conincs dochter: ende scheen bet opgehouden te wesen in eens conincs palays dan elders. Ende si sprakens alle Gautier groete ere dat hyse ghenomen hadde tot eenen wijue: want het scheen dat hoer God bi voersienicheit bouen anderen vrouwen ghemaect ende neder gesent hadde. Ende si maecte in absentien van horen heere, als hi daer niet bi en was, pays ende vrede daert van node was, nae hoere macht.

Daer nae soe wort sy grof met kinde, daer sy af ghenas, als den tijt quam, twelc was een dochter.

Ende als dese dochter out was drie jaer, so quam Gautier tot Griselden, ende hi gelyet hem oft hi toernich had gheweest, segghende: Griselde, ghi weet hoe ghi comen sijt in mijn huys: ende al ist dat ick v lief hebbe, mijn edelen en hebben v niet alte lief, ende sonderlinghe om dat ghi een kint bi mi gedraghen hebt: want sy hebben grote ongenoechte dat si onderdanich sullen moeten sijn alsulcken heere ende vrouwen van alsulcken nederen ge-

slachte als ghi sijt. Daer om is mi van noede, gemerct dat ghi wilt houden die vryenschap van mijnen luden, dat ick doe mit uwer ionger dochtere hoerluden wille ende niet den mijnen. Daer si beuelic v dat ghi ghedoechtsaem sijt int gene dat ic doen sal, ghelijc ghi mi beloefde, op dier tijt als wi vergaderden.

Op twelcke Grijselde, haer wijslijc hier in hebbende, niet beroert of bedroeft wesende, antwoerde aldus: Ghy sijt mijn here, dese ionge dochter ende ick sijn uwe, aldus moecht ghi mit den genen dat uwe is uwen wille doen ende v beliefte. Ende int ghene dat v genoeglijc is en wil ic geen onghenoechte maken. Ick en beghere niet meer te hebben dan uwe vriendschap, ende ic en verduchte niet meer dan v te verliesen. Ende dit is my geplant in mijn herte ende sal bliuen tot in mijn doot.

Hoe Gautier sijn ionge dochter liet halen van Griselden, daer si sadt in haer camer, ende maecte die maniere oft hise doden wilde.

Gautier dese woerden ghesproken hebbende schiet seer droeuich van daer. Ende hi zende een getrouwen dienre, die seer secreet ende wijs was aen Griselden, bi nachte, daer si was in hoer camer, den welcken hi geseit had wat hy doen soude. Dese dienaar quam daer hi dese voerseide vrouwe vant, alleen mit hoer ionge dochtere in hoer camer. Ende seer beschaemt wesende ende bedroeft seyde tot hoer: Lyeue vrouwe, vergheeft mi dat ick doen sal, want ick moet by bedwanghe doen van mijnen heere: ghi weet wel dat een dienaere ghehouden is te volbrenghe tbeuel van sijnen heere: my is beuolen te nemen dese cleyne ionghe dochter. Ende mit dien scheen hy droeuich te wesen, ende niet en dorste hi seggen sijn leste beueel, ende maecte een droeuich ghelaet.

Nyet teghenstaende, Griselde droech hoer seer doechtsaemlijcken hier in: nochtan docht sy dat hy hore dochter dooden soude, ghemerct die woerden die sy te voren van Gautyer haren man gehoert hadde: ende en weende noch en versuchte nyet, noch en maecte in schijne gheen droeflijck ghelaet. Twelk hoer nochtans was een droeue sake, al en hadse nyet gheweest dan een voester vanden kinde ende gheen moeder: ende dit was van hoer een grote ghestedicheit

Sy nam hoer dochter in horen arm ende beclaechdese seer: ende doe sach si op hoer ende custese: ende sy maecte hoer een cruce voer hoer voerhoeft, ende gafse den voerseiden dienaer, segghende: gaet ende doet dat v here beuolen heeft: mer ic bidde v dat dit ionghe ende cleyne lichaem niet geten en si vanden beesten, noch vanden vogelen, dat bid ic v, ist mogelick.

Dese dienaer nam dese ionghe dochter ende droechse sinen heere, ende vertrack hem alle dye woerden, dye tusschen der vrouwen ende hem gheuallen waren, ende al hoer manieren van oetmoedicheit. Waer af dat die heere had groot verwonderen. Ende hi dede dat voerseyde kint cleeden, ende hy beualt sijnen voergenoemden dienaer, dat hy dat kint soude soetelic voeren te Buenen, aen die grauinne van Buenen, sijnder susteren: ende dat hy hoer bade dat si dat kint soetelic op hielde, ende dat sijn wilde wysen ende leeren in goeden seden en leeringhen: ende bouen al, dat sijn niemant en gaue te kennen wiens kint dattet ware.

Dit ouerleden sijnde, Gautyer dye wachte ende dede wachten heymelic die voorseide vrouwe, oft si eenighen druck of droefheit hadde ofte maecte om dese sake: maer men en conde aen hoer niet vinden dan dat sy alsoe onderhorich horen man, ende alsoe blide tegen een yeghelicken was als si te voren gheweest hadde, ende noch selue des een woert niet vermaent en hadde. Ende dyese soe wel niet en hadde ghekent, men soude ghewaent hebben dat sy sonder ontfermenissen geweest hadde ende fel van herten, ende noch oec geen minne gehadt en hadde tot haren kinde.

Hoe Gautyer dede nemen sijnen ionghen sone, ende dede daer mede in alder manieren als hi gedaen hadde met sijn ionghe dochter.

Binnen vier iaren daer na soe wordtsi weder een kint dragende. Ende si wordt moeder van een ionghen sone: waer af dye vader ende alle sijn lant seer blyde waren.

Ende als dese sone oudt was drie iaren, dye vader en dede myn noch meer dan hy te voren ghedaen hadde mit sijnre dochter, om te bat te proeuen sijn wijf. Ende daer in so droech hoer Griselde als te voren, of meer ghestadelick.

Ende doe was dit voerseide kint ghelijck den anderen ghesendt te Buenen, tot sijn voerseyde suster, om op ghehouden te zijn met sijn suster. Ende daer en wist niemant wien dese twee voerseyde kynderen toe behoerden, sonder Gautyer, die grauinne sijn suster, ende die dyenaer diese daer ghebrocht hadde.

Als dit gheschyet was, die luden van Gautyers lande begonsten seer te murmureren ende te begripen Gautyer haren heere, ende seyden dat hi sijn kynderen heimelicken vermoert hadde, om deswil datse van soe cleynen ende nederen geslachte ghecomen waren vander moedere weggen.

Dit niet teghenstaende, hi bleef ghestadich in sijnre meyninghen, om sijn wijf, soe lanck soe meer te proeuen, dye

welke hy niet anders en konde gheuinden dan altoes ghestadich, ende hem onderdanich ende oetmoedich als te voren, ende niet blyder oft droeuer opten eenen tijt dan opten anderen, maer altoes in eenen punte.

Ende als dan aldus leden waren .xij. iaren, dat dye voerseide dochter geboren was, dede Gautier die mare gaen dat hi hadde gesent aen den paus te Romen, om te scheidt van sijnen wiue, ende een ander te nemen. Welcke fame quam voer Griselden, die daer gheen mencie af en maeckte oft onghenuichte voer horen man, inden welcken sy ghestelt hadde al horen wille.

Gautier sende te Buenen om sijn dochter ende om sijnen soene, ende hi dedese halen met grooten stade. Die doechter was doen oudt twalef iaeren. Ende hy dede dat gherufte maken dat dese doechter soude wesen sijn wijf.

Ende om sijnre vrouwen noch bat te proeuen, riep hyse voer hem by sijn ghesyn, ende seyde hoer aldus: Ick hadde groote ghenuechte in onser beyder huwelijc ende in uwe doecht, ghestadicheyt ende wesen: maer ick hadde ende noch hebbe merckinghe in v cleynheden van uwe gheslachte, ende ten behoert niet dat mijn lant ende luden namaels gheregiert soudent worden van alsoe cleynen gheslachte. Mijn luden bedwingen my, ende die paus consenteert mi dat ic neme een ander wijf. Ende ic bin al ghereet in beloften mit enen anderen wiue, die nu al op den wech is om hier te comen, ende sy sal hier sijn eer yet lanck. Ick heb dicke gheweten dat nae vele gelucx vele ongeuals ende onghelucx quam, ende alsoo ist mit v ende mit mi. Als mijn

bruyt hier coemt ruymet haer ende trect wech, ende maect v gereet om ewech te trecken in v ierste huys, sonder yet te murmureren: ende draghet wech tgene dat ghi hier brocht, ende laet hier dat ghi van my hebt. Fortune en es gheen erue.

Gryselde antwoerde ende seyde: Altyt heb ick wel bevroet ende gheweten dat van uwer hoecheyt ende edelheit, ende mijnre cleenhede ende armoede en was ghelikenisse, ende ick en acht mi niet weerdich te sijn v wijf, noch selue te wesen v dienstmaecht. Ende in v huys, daer ghi my maectet een vrouwe, heb ic altoes in mijn hert ende in mijn ghepeys geweest als Martha, ende een bode ende niet anders, dies neem ick Gode te tughe. Ende van deser tijt dat ick mit v heb gheweest eerlic¹, dyes ik niet weerdich en was, daer af soe danck ik v, ende gheue lof ende gracie Gode ende v, heer. Ende ben al bereyt met goeder herten, ende sonder murmureren te keeren int arme huys van minen vader, int welc ic leyde alle mijn ionghe dagen, ende daer sal ic leyden mijn oude dagen, ende daer steruen, als ghelukkighe ende eerlike weduwe, ende als die ghene die wijf gheweest heeft van een sulcken eedelen, mogenden ende groten here. Vwen nieuwen wiue der bruyt sal ic gheerne rumen ende hoer die waerdicheit ouer geuen, Gode biddende dat si gheluc brenge ende vinde. Ende voer dat ghene dat ghi my beuaelt wech te draghen, dat ick hier brochte, ende te laten dat ghene dat v is,

1 *Eerlic. Lees: was ick in eeren.*

ick en hebbe niet vergheten dat in tijden voerleden, als ick worde u wijf, dat ick ontcleet worde, voer mijns vaders dore, van mijnen cleynen ende armen habijte, ende costeliken cleederen, ende also quam ic hyer: aldus soe en brocht ic niet mit my, dat mine was, dan armoede, getrouwichede ende myne suuerhede. Ende ghelijc dat ick liet mijn voersejde arme habijt voer v allen, soe sal ick mi ontcleeden ende laten v dit eersame habijt. (Alsoe dede sy wt haer cleederen ende sy gafse hem ouer, ende den rinck, daer si mede getrouwet was.) Ende alle die ander cleederen, ringen ende iuwelen, die welke mijn plegen te sijn, die sijn in v camer. Ick quam naect wt mijn vaders huys, naect sal ick daer weder in keeren. Mer ic hope dattet v, here, ontfermen sal, dat dit naecte lichaem, daer ick v kinderen in heb gedragen, niet naect gesien sal worden vanden volke. Daer om bid ick v, bi gracien, ende anders niet, om die weerdicheit mijns maechdoms, die ick hyer brochte ende nyet en mach wech dragen, dat v ghelieuet mi te gheuen dyt hemdekijn, op dat ghedect mach wesen dat lichaem vander gheenre, die onlanx v wijf plach te sijn.

Gautyer iammerde hoers soe seer dat hy wort screyende: mer hi keerde hem omme, op dat sijt niet mercken en soude. Ende ten iersten dat hij spreken mochte soe seide hi: houdt v hemdekijn. Des si hem dancte.

Ende aldaer ontcleede sy hoer seluen, al naect totten hemde toe. Ende alsoe mit bloten voeten ende mit bloten

hoefde, schiet si vten palleise. Ende al dat volc volchde hoer nae, al screyende ende al beclaghende dat hoer die auentuer also contrarie was.

Ende die voerseide vrouwe quam al stille swighende, gedoechsamljic ende goedertierlijc, voer hoers vaders dore, die welcke doen seer out was ende seer traech. Ende hi hadde, vanden tijt dat si wt hoers vaders huys ghinck, altoes gewacht ende wel gehouden hoer oude habijt, dat si wt dede, als si van hem schiet: want hem lach altoes inden moet dattet alsoe comen soude, alst quam.

Ende als hi daer hoorde dat gherucht vanden volcke voor sijn dore, soe sach hi wt ende vernam Griselden, sijn dochter, in sulcken stade alst voerseit is. Doen keerde hi in sijn huys ende haelde daer hoer oude cleederen, die si te voren plach te draghen: ende si decte daer mede haer naecte lijf, ten besten dat si mochte. Ende daer soe bleef si een luttel tijts, dienende haren vader, oetmoedelick ende onderdanichlijck, mit also groter neersticheit, als si ye te voren hadde ghedaen.

Bynnen desen myddelen tijden, soe ghenacten seer den lande van Saluzen, die graue ende grauinne van Buenen, die mit hemluden brochten dye voerseide kinderen, daer af dat die dochter hiet die bruyt vanden voerseiden Gautyer.

Daer en liep grote mare vander bruyloft ende vander feesten die daer wesen soude.

Des daghes te voren, eer si quamen, ontboet Gautier voer hem Griselden, dye welcke voer hem quaem

ende hi seide hoer: Ick wille dat dese maget, die myn wijf worden sal, eerlijc si ontfangen: ende si sal morgen te maeltide hier zyn: ende dat die heren ende vrouwen die mit haer comen sullen, elck nae hoerre weerden ontfangen worden. Ick heb v hier toe gheordineert: al ist dat ghi qualiken ghecleet sijt, neemt hier af den last ende onfanghet mijn gasten: ghy kent bet mijn manieren.

Griselde antwoerde hem soetelijc ende seyde: Here, Ick salt gheerne doen mit goeder herten ende mit goeder begeerten, ende wat saken ghi mi wilt beuelen, dat sal ick volbrengen nae mijnre macht. Ende te hants nam si enen bezem ende ander instrumenten ende gereescap om thuys schoen te maken. Ende ginc daer schoen maken die zale, ende daer nae ghinc sy ordineren om te stellen die tafelen ende scraghen, ende gaf den anderen dienaers goet exempel om van gheliken te doene.

Des anderen dages, omtrent tercië tijt, soe quamen die voerseide kinderen mitten graue ende grauinne van Buenen, daertegen dat alle dat volc ghync, wanende dat dese voerseide kynderen toe behoerden den voerseyden graue ende grauinne van Buenen, ende saghen op dye voerseyde maghet, dat grote wonder, om hoer schoenheyt. Ende sommighe seiden dat Gautier wel ghedaen hadde dat hi sijn huwelijc hadde ghewisselt, ende nemen soude die ouer schoene maghet, die sy hielden voer die dochter vanden graue ende grauinne van Buenen.

Griselde was besorchaem om alle dinc wel te ordi-

ren ende te schicken, soe dat al die ghene die dat sagen hoer des eere ende lof toe spraken: ende hadden groet verwonderen hoe soe armen wijf conste wt hoer seluen nemen soe goeden bestier ende ordinancie.

Ende doe sy hoorde dat die bruyt in quam, so ghinck si blidelijc tegens haer, segghende: Mijn waerde vrouwe, willecome soe moet ghi sijn. Ende des ghelijcs ontfinc si blideliken alle die ander, die daer quamen mitter maecht ter feesten.

Hoe Gautier Griselden te kennen gaf dat die bruyt, die hi gehaelt hadde, sijn dochter was.

Als Gautyer dan metter maecht, sijn dochter, ouer maeltijt sadt metten anderen heeren ende vrouwen, soe riep hy voer hem Griselden, segghende in schimpe: Griselde, wat dunct v nu van mijnre bruyt, is si niet schone ende genoegelijck?

Gryseldis antwoerde ende seyde: Seker, heer, ghi en hadt gheen schoenre noch bet geraecter moghen vinden. Ick bidde Gode dat ghy met payse ende gheluck moet leuen te samen. Ende ick bidde v, here, ende rade dat ghi deser vrouwen alsoe hardt niet en sijt als ghi waert uwen anderen wiue: want dese is iongher ende teerder, ende curioeseliker op gehouden dan dander was: sy en soudes alsoe niet verdragen kunnen.

Als Gautier verstont ende merckte die grote ghestadicheit ende oetmoedicheyt van hoer, ende datse altoes daer in persevereerde, so en wilde hi hem niet meer veynsen of decken, mer hi stont op openbaerlic voer hem allen ende seide: Mijn Griselde, mijn wijf! ick heb v genoeg geproeft ende getempteert, ende gheuonden uwe ghetrouwichede ende gestadichede. Ick meyne datter nu gheen man opter eerden en is leuende, die also vele ondersoecht heeft van sijnen wiue, als ic doe vander mynre. Ende dit geseit hebbende, nam hise in sijn armen ende custese.

Doe wort si beschaempt, ghelic enen mensche die daer ontspringt wt enen wonderlijken drome.

Ende Gautier seide voert: Griselde, ghi sijt mijn wijf alleene, ende anders en heb ic gheene gehad, noch nummermeer hebben en sal. Dese maghet, die ghi hier siet voer mijn bruyt, is v dochter ende die mijne: ende dese ionge man, den welcken men hout voer mijnre susters sone, der grauinnen van Buenen, is onser beyder kint, welcke twee kinderen ghi hebt altoes gewaent verloren te wesen, ende nu hebdisse te samen vonden. Ende ic wil dat elc weten sal dat ic noyt bedocht en was mijne kinderen te doden, mer ick hebbe dyt gedaen om v te ondersoecken ende te proeuen.

Ende als Griselde dat hoerde, van bliscapen viel sy neder in onmacht, als van hoer seluen nyet wetende. Ende als si tot hoer seluen quam, soe en conde si nyet versaden van helzen ende van cussen hoer kinderen.

Die vrouwen ende ioncfrouwen namen Griselden ende leyddense in een camer, daer si ontcleet wort van horen quaden clederen. Ende si wort mit groter weerdicheden vercleet mit eerbaren ende dierbaren cleederen, als si plach te draghen ter tijt als si mit Gautier, horen man, was int palleys mit hem wonende, ende daer nae int lant van Saluzen, mit groter bliscap.

Ende van blyscapen was daer gheweent menighen traen. Ende doen, op dien dach, soe was die feeste meerder dan sy was ter ierster bruloft van Gautyer ende Gryselden.

Ende doen ten alder iersten dede Gautier comen in zijn

paleis wonen, Ian de Nycole, vader van sinen wiue, ende hielt hem al sijn leuen in groter eeren. Ende daer te voren scheent oft hi op sijnen sweer niet en achte.

Ende dese voerseide marcgraue leefde mit Griselden menich iaer in vreden ende in minnen, deen mitten anderen, ende besteedden haerluder dochter hoechliken ende eerliken. Ende nae haer beyder doot quam dat lant van Saluzen op den voerseyden sone, die lange ende wel daer nae regeerde.

Aldus ter conclusien mach ick wel segghen, als ick gheseyt heb, dat paciencie is een grote doecht. Ende die hier paciencie heeft, ende Gode die wrake geeft, die sal daer af veel bat gheloent werden ende synen wille verweruen, dan oft hi selue die wrake daer af dede. Ende en wordet hem hier niet geloent in deser werelt, het sal hem geloent werden inden eeuwigen leuen, dat noch meer te prisen is. Tot welcken leuen ons wil brengen die Vader, die Sone ende die heylighe Gheest.

AMEN.

Gheprent te Deuenter bi mi, Iacob van Breda.

**Lyst der leden.
(November 1849.)**

De Heeren:

I.

FR. VERGAUWEN, te Gent, Voorzitter, Stichtend Lid

II.

PH. BLOMMAERT, te Gent, Secretaris, idem.

III.

D.-J. Vanderhaeghen-Hulin, te Gent, gaf zyn ontslag in 1845.

CH. ANNOOT-BRAECKMAN, te Gent, benoemd 6 November 1845.

IV.

R. BRISART, te Gent, Stichtend Lid.

V.

R. CHALON, te St. Jans-Molenbeek, by idem. Brussel,

VI.

P.-J.-F. De Decker, te Gent, gaf zyn ontslag in July 1839.

F.-H. MERTENS, te Antwerpen, benoemd in 1839.

VII.

TH. DE JONGHE, te Brussel, Stichtend Lid.

VIII.

J.-J. DE MULDER, te Audenaerde, idem.

IX.

L.-J.-A. De Roovere-De Roosemersch, te Brussel, overleden 1843.

P. DE BONNE, te Brussel, benoemd 30 Juny 1845.

X.

Baron J. DE SAINT-GENOIS, te Gent, Stichtend Lid.

XI.

Graef Fr. Goethals-Pecsteen, te Brugge,
overleden 8 September 1846.

P. KERVYN-DE VOLKAERSBEKE, te
Gent, benoemd 8 November 1847.

De Heeren:

XII.

J. KETELE, te Audenaerde, Stichtend Lid.

XIII.

P. Kocks, te Gent, gaf zyn ontslag in 1845.

J. VANDEN BOSSCHE, te Gent, benoemd 4 Mei 1846.

XIV.

A. KREGLINGER, te Antwerpen, Stichtend Lid.

XV.

J.-B.-F. LE ROY, te Antwerpen, idem.

XVI.

CH. PIETERS-MOREL, te Gent, idem.
Schatbewaerder,

XVII.

M.-L. POLAIN, te Luik, idem.

XVIII.

C.-P. SERRURE, te Gent, idem.

XIX.

L. Van Alstein, te Gent, gaf zyn ontslag in 1846.

C. DE KERCHOVE DE
DENTERGHEM-DE LIMON, te Gent,
ben. 10 Nov. 1848.

XX.

D.-J. VANDERMEERSCH, te Stichtend Lid.
Audenaerde,

XXI.

P.-C. VANDERMEERSCH, te Gent, idem.

XXII.

SYLVAIN VAN DE WEYER, te idem.
Londen,

XXIII.

A. Voisin, te Gent, overleden 2 February
1843.

J. GAUTIER, te Brussel, benoemd 30
Juni 1845.

XXIV.

J.-G. DE BLOCK, te Gent, benoemd in
1839.

XXV.

P.-F.-X. DE RAM, te Leuven, benoemd
in 1839.

XXVI.

J.-B. DAVID, te Leuven, benoemd in
1839.

De Heeren:

XXVII.

C. CARTON, te Brugge, benoemd in 1839.

XXVIII.

Ant. Van Dale, te Brussel, gaf zyn ontslag in 1847.

Kanonik J.-G. De Smet, te Gent, benoemd 10 November 1848.

XXIX.

Ridder K. VAN EERSEL, te Brussel, benoemd 30 Juny 1845.

XXX.

P. DE BRAUWERE-VAN STEELAND, te Elsene, by Brussel, benoemd 30 Juny 1845.

XXXI.

Ed. Malou, te Ypre, overleden 23 Mei 1849.

Vacat.

XXXII.

Baron E. DE T'SERCLAES, te Brussel, benoemd 30 July 1845.

XXXIII.

J. DE MERSEMAN, te Brugge, benoemd 30 July 1845.

XXXIV.

ANT. DAEL, te Gent, benoemd 4 Mei 1846.

XXXV.

THÉOD. DE VALENZI, te Gent, benoemd 4 Mei 1846.

XXXVI.

VAN DE PUTTE, te Boesinghe, by Ypre,
benoemd 6 November 1846.